

prof. dr. sc. Bojan Đorđević

Desničini susreti

– Opaske jednog redovnog učesnika

1.

Obnovljeni *Desničini susreti* – tragično prekinuti u samom začetku usled političkih i ratnih okolnosti – nošeni entuzijazmom i posvećenošću njihovog pokretača i *spiritus movensa*, profesora Draga Roksandića, predstavljaju danas jednu od najznačajnijih naučnih manifestacija u onome što običavamo eufemistički zvati „našim regionom“. Pokrenuti su iznova u trenutku kada nije bilo – niti se radilo na tome da bude – kritičkog preispitivanja jugoslovenskog političkog, povesnog i kulturnog diskursa kome su, u saradnji i sporovima, paralelno i ukršteno, osnovni ton, među ostalim, davali i hrvatski i srpski intelektualci. Ličnost i delo Vladana Desnice ukazali su se kao moguća referentna tačka tog ukrštaja, a *Desničini susreti* mesto u prostoru, ali i vremenu, koje je moglo da – polazeći od Vladana Desnice kao ličnosti, simbola i izvorišta – transtemporalno i transfokalno približi ljude, gradove i države u procesu kritičke (re)valorizacije kako Desničinog opusa, tako i mnogih drugih, prevashodno kulturoloških i identitetskih pitanja.

2.

Govor brojki može ponekad biti vrlo zanimljiv. U ovom slučaju misli se na govor brojki vezanih za *Desničine susrete* i zbornike u kojima su publikovani radovi prezentovani na njima, od 2005. do 2017. godine (prvi zbornik sa objedinjenim saopštenjima sa skupova od 2005. do 2008. godine pojavio se 2010. godine, a zasad poslednji zbornik sa saopštenjima sa skupa održanog 2017. godine prošle, 2018). Poređane ovako kako sledi, brojke koje navodimo možemo shvatiti kao svojevrsnu šifru čijim se odgonetanjem dolazi do saznanja o neizmernom značaju Desničinih susreta: 14; 10; 228; 68; 70. Svaka od ovih brojki krije malu priču, a sve one tvore strukturu onoga što nazivamo *Desničinim susretima*.

3.

Prva brojka dokumentuje 14 naučnih skupova održanih od 2005. do 2018. godine, u dane vezane za dan rođenja Vladana Desnice. U početku sa relativno malim brojem učesnika, ovi naučni skupovi proširivani su i razgranjavali su se, i to ne samo u kvantitativnom smislu. Generaciji koja se uslovno rečeno može nazvati doajenima istorijske i književnoistorijske nauke u Hrvatskoj i Srbiji (ali i još ponekim zemljama) od početka su se priključivali naučnici tzv. srednje generacije, kao i mlađi doktori nauka. No, vremenom, uz neminovan kritički odnos, ali i uz puno poverenja, omogućeno je mladim doktorantima i asistentima da izlože svoja promišljanja i rezultate svojih istraživanja. I u hrvatskoj i u srpskoj humanistici ovakva otvorenost prema mladim istraživačima izuzetno je retka, a nesumnjive zasluge za to pripadaju Dragu Roksandiću i njegovoj koncepciji Centra za komparativnohistorijske studije i samih *Desničinih susreta*. Ova koncepcija podrazumevala je, takođe, i povezivanje sa

univerzitetkim, naučnim i kulturnim ustanovama, kakve su Društvo hrvatskih pisaca, Filozofski fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet u Zadru, Filozofski fakultet u Splitu, te Institut za književnost i umetnost u Beogradu. Vremenom se pri tim ustanovama оформilo čvrsto jezgro redovnih saradnika *Desničinih susreta*.

4.

Druga brojka – 10 – predstavlja ukupan broj dosad objavljenih zbornika sa *Desničinih susreta*. Poznato je da pravu verifikaciju jednog naučnog skupa predstavlja zbornik radova. Izuzetnim uredničkim pregnućem Draga Roksandića i Ivane Cvijović Javorine učinjeno je nešto što je u ovakvom poslu najteže, a čega su svesni svi koji su se bavili ili se bave ovom vrstom posla – da od naizgled raznorodnih tema i raznolikih pristupa nastane konzistentna i u sebi samoj održiva skupina tekstova, tako da se zbornici radova sa *Desničinih susreta* svojom strukturom doimaju kao arhitektonska celina u vidu pravih naučnih monografija. Ako je naučna monografija, po svojoj definiciji, na proverljivim činjenicama i kritičkim promišljanjem utemeljeno delo, bazirano na izučavanju određene teme ili problema, onda nema sumnje da zbornici radova sa *Desničinih susreta* to jesu. Bilo da se tiču samoga Vladana Desnice i njegovog književnog dela, bilo statusa intelektualca i njegovog odnosa prema vlasti ili važnim društvenim pitanjima rata, ideologije i politike, bilo određenih poetičkih pitanja ili istorijskih razdoblja i pojava – zbornici saopštenja sa *Desničinih susreta* izuzetno su svedočanstvo o ozbiljnosti same manifestacije, njenih rukovodilaca i učesnika. Svako od onih koji su ne samo učestvovali na ovim susretima, već i kojima je bila poverena odgovorna, a vrlo osetljiva i važna, dužnost recenzenta pristiglih naučnih radova, može posvedočiti sa kolikom se ozbiljnošću pristupalo tom poslu, koliko su pažljivo vrednovani i kategorizovani pristigli radovi, i koliko se dugo razmišljalo da li će se, i u kom obliku, određeni rad odobriti za štampu. Ta simbioza organizatora, urednika, učesnika i recenzenata dala je, po našem mišljenju, izuzetne naučne rezultate.

5.

A tih radova, u dosadašnjih deset zbornika, ima 228. To je sledeća referentna brojka, koja na prvi pogled svedoči samo o kvantitativnim pokazateljima – broju učesnika na skupovima, broju saopštenja, te najzad broju autora radova. No, suštinski i sadržinski, dublja analiza ovih radova pokazala bi da su oni suptilan spoj povesne i književnoistorijske, te književnoteorijske nauke, uz naglašeni komparatistički pristup, i u potpunosti afirmisan savremeni diskurs kako istoriografske nauke, tako i nauke o književnosti. Uz to, određeni – i ne tako mali – broj radova pripada oblastima sociologije, filozofije, demografije, antropologije, arhivistike, metodike, istorije umetnosti, lingvistike i muzikologije. Takva raznovrsnost, međutim, ne znači i razućenost i proizvoljnost u pristupu. Naime, okupljeni u svakom zborniku oko jedne stožerne tačke (Vladan Desnica, intelektualci i vlast, intelektualci i rat, intelektualac danas, bolest i smrt, Split, Beograd, itd.), radovi u ovim zbornicima tvore jasnu, uobličenu i strukturalno povezanu naučnu celinu. Zbog svega ovoga ukazuje se, po našem mišljenju, nasušna potreba za izradom jedne sveobuhvatne, analitičke i anotirane bibliografije radova objavljenih u zbornicima sa *Desničinih susreta*. Ova bibliografija bi, pored oznake autorstva i naslova, morala da sadrži ne samo imenski indeks, već i geografski i, posebno značajan, predmetni indeks, i to urađen klasifikacijski, prema UDK standardima. Tek tada bi se, kao na dlanu, uvidela s jedne strane jasna fokusiranost na određene teme i probleme, a s druge strane raznovrsnost u pristupu i metodologiji.

Jedan od fokusa je, naravno, Vladan Desnica, koji je često u podtekstu mnogih radova, ali kome je neposredno posvećeno – i to je sledeća brojka – 68 naučnih studija u ovim zbornicima. Toliki broj naučnih rasprava posvećenih jednom književniku za tek nešto više od jedne decenije skoro je jedinstven primer u hrvatskoj i srpskoj nauci o književnosti. Gotovo da nema aspekta Desničine ličnosti i književnog dela koji nije obrađen i naučno verifikovan. Osvetljeni su mnogi, i važni, detalji iz njegovog ličnog i obiteljskog života, te njegovog profesionalnog rada – kako književnog, tako i činovničkog. Pritom, mnogi od tih radova ukazali su na vezu Desničine činovničke karijere i njegovog književnog dela, dok su drugi, opet, razjasnili dotad nedovoljno istražene ili tek naznačene osobne, profesionalne, staleške, ideološke i polemičke kontekste koji su Desnicu doveli u bliski dodir ili u sukobe sa mnogim značajnim ličnostima jugoslovenske politike i kulture nakon Drugog sveskog rata. Opet, Desničin književni opus analiziran je sa raznih gledišta – političkog, ideološkog, estetskog, filozofskog (napose ontološkog), etičkog, fenomenološkog, strukturalističkog, poetičkog, lingvističkog, polemičkog, komparativističkog. Sasvim uvereno možemo ustvrditi da do *Desničinih susreta* i zbornika radova Desničino delo nije ni izdaleka tako temeljno i sistematično, tako svestrano i kontekstualno promišljano. Samo radovi o Vladanu Desnici, sakupljeni zasebno, tvorili bi uzbudljivu monografiju kakvu retko koji književnik sa ovih prostora ima. Ako se tome doda urbifikacijski kontekst Desničinog života, pa i javnog i književnog rada, sa pet ključnih topografskih tačaka: Islam Grčki, Zadar, Split, Zagreb, Beograd, od kojih svaka nosi posebnu matricu duhovnog i identitetskog formiranja Desničine ličnosti, estetike i poetike, onda se ne samo broj radova vezan za Desnicu, već i opseg referentnih polja veoma proširuje. Na taj način, iako tematski veoma razgranati i višeslojni, *Desničini susreti* ostaju u okrilju njegove intelektualne i umetničke ličnosti, a zbornici radova utemeljuju nešto što se sad već s pravom može nazvati desnicologijom.

Ali, nije samo Desnica bio u fokusu istraživača na *Desničinim susretima*. U vezi sa njegovom ličnošću i književnim delom, ali i sa drugim, već pobrojanim istraživačkim temama, čak 70 (poslednja brojka iz one „šifre“) intelektualaca – književnika, istoričara, filozofa, sociologa, političara, fizičara, biologa, i drugih – zavredelo je posebne naučne studije. Jedan deo njih izučavan je u odnosu sa Vladanom Desnicom, bilo da je u pitanju Desničin prevodilački ili kritički rad (Kroče, Foskolo, Zvevo), njegov odnos prema ličnostima koji pripadaju hrvatskoj, srpskoj, ali i opšte uzev evropskoj kulturnoj tradiciji (Dositej Obradović, Luidi Pirandelo, Ivo Andrić), Desničine lične, ali i poetičke relacije sa svojim savremenicima (Milan Ćurčin, Miroslav Krleža, Stanislav Vinaver, Aleksandar Tišma, Gotfrid Ben), te njegov uticaj ili njegovo ozračje u kome su stvarale novije generacije pisaca (Danilo Kiš, Dušan Kovačević). Impresivan je niz pre svega srpskih i hrvatskih intelektualaca kojima je posvećena posebna pažnja i koji su, u različitim tematskim i kulturalnim kontekstima, zavredeli istraživačke napore učesnika *Desničinih susreta*. Tu su i kanonizovane ličnosti i njihova umetnička i naučna dela, te politička i kulturna delatnost (Miroslav Krleža, Ivo Andrić, Miloš Crnjanski, Meša Selimović, Marko Ristić, Tin Ujević, Ivan Goran Kovačić, Ante Trumbić, Jaša Prodanović, i drugi). Ali tu su i oni koji su iz raznoraznih razloga – u vremenima socijalizma iz jedne, a u postjugoslovenskom periodu iz druge ideološke vizure – bili na neki način skrajnuti, te marginalizovani (Kerubin Šegvić, Viktor Ramov, Stjepan Zimmermann, Julije Makanec, Josip Bösendorfer, Marijan Mikac, Ljubomir Micić,

Branko Lazarević, Miloš Trivunac, Miroslav Spaljoković, i drugi). Najzad, ali ne manje značajno, posebna pažnja usmerena je i na dve izrazite ličnosti iz obitelji Desnica – Uroša i Boška Desnicu, te njihov stručni, naučni, kulturni i politički rad. Pritom, kontekst svih ovih radova i studija uvek je kritički i naučno relevantan, zasnovan kako na dotadašnjim saznanjima, tako i na novim uvidima, te istraživanju arhivskih izvora i periodike. Tako zbornici radova sa *Desničinih susreta* postaju svojevrsna referentna tačka za sve buduće istraživače hrvatske i srpske – pa, dakako, i jugo-slovenske – političke, kulturne i književne istorije dvadesetog stoleća.

8.

Najzad, neka mi bude dozvoljen lični pogled na sopstveno, gotovo decenijsko, učešće na *Desničinih susretima*. Dodir sa *Desničinih susretima* otpočeo je 2010. godine, kada sam u srpskim naučnim časopisima objavio prikaze zbornika radova sa skupova održanih 2009. i 2010. godine. Potom me je profesor Drago Roksanđić, prateći moj dotadašnji rad na istraživanju kulturnog života tokom Drugog svetskog rata i okupacije, pozvao da učestvujem na skupu u Zagrebu, 2011. godine, koji je za temu upravo imao odnos intelektualaca prema Drugom svetskom ratu. Od tada, svake godine sam učestvovao na *Desničinih susretima*, objavljivao svoje radove u zbornicima, recenzirao radove drugih učesnika, te učestvovao na promocijama zbornika, ali i drugih izdanja, u Zadru, Zagrebu i Beogradu. Ono, međutim, što je za mene – sem plodotvorne razmene mišljenja i prijateljstva sklopljenih tokom *Desničinih susreta* – veoma značajno jeste to što su se teme i predmeti istraživanja na ovim naučnim skupovima uklopile u moje već dvodecenijsko bavljenje hrvatskom i srpskom književnom i kulturnom istorijom, od vremena renesanse i baroka, pa do sedamdesetih godina dvadesetog stoleća. Upravo tokom ove poslednje decenije, koja korespondira sa mojim učešćem na *Desničinih susretima*, moj istraživački fokus bio je na srpsko-hrvatskim kulturnim vezama u dvadesetom stoleću, od vremena Prvog svetskog rata do kraja sedamdesetih godina prošlog stoleća. Mnogim radovima objavljenim na ovu temu pridružuju se i radovi objavljeni u zbornicima sa *Desničinih susreta*. Do kraja ove godine iz štampe će izaći moja knjiga koja se bavi upravo ovim periodom i uzajamnim prožimanjem hrvatske i srpske kulture u proteklom stoleću. Sasvim iskreno, jasno i nedvosmisleno mogu reći da te knjige nipošto ne bi bilo da nije bilo *Desničinih susreta*, svih poticajnih naučnih saopštenja, iskrenih, kritičkih i otvorenih dijaloga, koji su me učvrstili u uverenju da se danas – možda više no ikad pre, a uprkos ne baš povoljnim vannaučnim okolnostima – vredi baviti srpskom i hrvatskom književnom i kulturnom tradicijom, kako zasebno, tako i komparativno, kako u nacionalnom, tako i u nadnacionalnom, jugoslovenskom kontekstu. Naravno, sa Vladanom Desnicom kao paradigmom njihove povezanosti. I sa *Desničinih susretima* kao relevantnim kontekstom u kome se na najbolji način spajaju nacionalno odgovoran i naučno pošten odnos prema našoj slojevitoj i složenoj prošlosti.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIV, broj 14, 2019.

Glavni i odgovorni urednik
Mihaela Marić

Zamjenik glavnog urednika
Saša Vuković

Uredništvo
Matea Altić, Ivan Grkeš, Marta Janković,
Mario Katić, Igor Krnjeta, Mihaela Marić,
Petar Plastić, Saša Vuković

Urednici pripravnici
Andrija Banović, Alen Obrazović,
Alen Okreša

Redakcija
Matea Altić, Andrija Banović, Ivan Grkeš,
Marta Janković, Mario Katić, Igor Krnjeta,
Mihaela Marić, Alen Obrazović, Alen Okreša,
Petar Plastić, Saša Vuković

Tajnik uredništva
Petar Plastić

Recenzenti
dr. sc. Miroslav Bertoša
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Branimir Janković
Marko Lovrić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Josip Mihaljević
dr. sc. Jasmina Osterman
dr. sc. Martin Previšić
Filip Šimetin Šegvić, asist.
dr. sc. Ivica Šute

Lektura i korektura
Franka Belović, Danijel Blazsetin, Lucijan
Borić, Paula Bradić, Katarina Cukovečki,
Paula Fajt, Tanja Jelinić, Ivana Kovačić,
Ema Maglić, Mateja Papić, Borna Treska

Oblikovanje
Tomislav Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Mateo Gospić, Paula Fajt, Alen Obrazović

Izdavač
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

Naklada
Tiskano u 150 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima
izražavaju isključivo stavove i mišljenja
autora i ne predstavljaju nužno stavove i
mišljenja uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Centar za komparativnohistorijske i
interkulturne studije Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb
(za: Uredništvo Pro tempore),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Kontakt
pt.urednistvo@gmail.com